

I den följande framställningen avser jag att i korthet redogöra för de motiv – vilka i stort synes vara allmängiltiga för de nordiska länderna – som ligger till grund för gällande preskriptionsregler. Därefter övergår jag till frågan om dessa motiv äger samma bärighet idag som tidigare och jag kommer i det sammanhanget att kommentera Elina Pirjatanniemis ståndpunkter.

Motiv för gällande preskriptionsregler

Motiven för preskriptionsbestämmelserna har varierat över tiden och de har som Elina Pirjatanniemi nämnt ofta ett samband med olika ideologier på straffrättsens område.

De äldsta preskriptionsbestämmelserna i Sverige, som återfinns i landskapslagarna från 1200- och 1300-talen, tycks dock ha motiverats mer av praktiska skäl – möjligheten att föra bevisning om brott – än av filosofiska. Enligt Dalalagen gällde t.ex. en ettårig preskriptionstid för dråp och viss misshandel; en gärningsman skulle svara för sår i huvudet och sår i bålen ”till dess ute är år och dag” men för andra sår svarade han eller hon inte längre än ”till dess såret är helt och hud har växt över”.²

De i Sverige nu gällande preskriptionsreglerna är snart etthundra år gamla. Motiven eller tankegångarna som ligger till grund för dem är emellertid ännu äldre. De är framför allt hänförliga till tidsaspekten; allteftersom tiden går minskar såväl det allmännas som den enskildes intresse av att gärningen lagförs. Detta har genom åren uttryckts på en mängd olika sätt. Bland annat uttalade den svenska strafflagskommissionen i sitt betänkande år 1923 följande.³

... den *huvudsakliga* grunden till preskription är att söka i den makt själva tiden äger att utplåna allt mänskligt. Tiden såsom sådan utplånar såväl hos förbrytaren som i det allmänna rättsmedvetandet minnet av förbrytelsen.

Andra motiv som har framförts är, som Elina Pirjatanniemi också påtalat, skälighetshänsyn – om en gärningsman har levt laglydigt under lång tid efter att ha gjort sig skyldig till en kriminell handling kan det synas oskäligt att åtala honom eller henne för handlingen – samt rättssäkerhetsaspekter – ju längre tiden går desto svårare är det att skaffa fram hållbar bevisning för en händelse.

Äger motiven samma bärighet idag?

Även om de motiv som straffrättslig preskription grundas på är mycket gamla utgör naturligtvis tidsaspekten fortfarande ett grundläggande skäl för att brott vid någon tidpunkt bör preskriberas. Frågan är dock om ratificeringen av Romstadgan och samhällsutvecklingen har medfört att det finns skäl att betrakta tidsaspekten liksom övriga motiv för preskription i ett annat ljus.

När det gäller ratificeringen av Romstadgan behöver denna i sig, som Elina Pirjatanniemi synes mena, inte medföra skäl att mer generellt ompröva motiven för preskription i den nationella rätten. Ratificeringen kan i stället, som jag uppfattar Elina Pirjatanniemis ståndpunkt, ses för sig om man betraktar det hela i en folk-rättslig kontext. Elina Pirjatanniemi har emellertid lyft fram något som jag tycker är intressant i detta sammanhang och det är att Sverige respektive Finland synes tolka den s.k. komplementaritetens principen i Romstadgan på skilda sätt. Jag instämmer i att det förefaller vara på det viset. Sveriges tolkning har utöver i nämnda departementspromemoria kommit till uttryck såväl i den promemoria som låg till grund för översynen av preskriptionsreglerna som i Internationella straffrättsutredningens betänkande.⁴ Sverige kommer med stor sannolikhet att på ett eller annat sätt anpassa sin nationella lagstiftning så att den står i överensstämmelse med Romstadgan. När så sker är det enligt min mening, vilket också uttalas i departementspromemorian, fråga om ett principgenombrott. I Sverige kommer då för första gången i modern tid brott att undantas från preskription. Mot den bakgrunden menar jag att det finns goda skäl för att mer generellt ompröva de svenska bestämmelserna om preskription när det gäller mycket allvarliga brott såsom mord, dråp och terroristbrott som innefattar mord eller dråp. Att man omprövar motiven för bestämmelserna är emellertid inte detsamma som att man slutligt beslutar sig för att ändra reglerna. Vid omprövningen bör frågan ställas om de motiv som bär upp nu gällande preskriptionsregler har tillräcklig bärighet även i dagens samhälle.

När det gäller samhällsutvecklingen kan jag börja med att konstatera att vi idag – på 2000-talet – har helt andra möjligheter att dokumentera skeenden över tid än vad vi hade för bara några tiotal år sedan. Media är tillgänglig för i princip alla människor dygnet runt genom TV, radio, tidningar och Internet. Redan samma dag som ett brott begås finns information och spekulationer om händelseförlopp, gärningsman, offer, polisarbete m.m. i massmedierna. Tillgängligheten till kameror, mobiltelefoner, MP3-spelare och liknande utrusning med vilka man enkelt spelar in ljud och bild är hög. Det förekommer att brott filmas och att filmerna sparas på datorernas hårddiskar eller på Internet. En sådan åtgärd kan medföra att det finns en dokumentation av brottet som kan bevaras lång tid efter det att preskriptionstiden för brottet löpt ut. Den tekniska utvecklingen fortsätter och möjligheterna att i efterhand återge ljud och bild av skilda händelser kommer att öka. Allt detta talar enligt min mening för att nutida och framtida människors minne av brott varar längre än när de nuvarande preskriptionsreglerna tillkom.

En annan faktor som talar i samma riktning – dvs. att nutida människors minne av brott varar längre – är naturligtvis det förhållandet att människors medellivslängd ökat markant under det senaste seklet. Enligt statistik från svenska myndigheter (Statistiska Centralbyrån) har medellivslängden i Sverige ökat med ca 30 år under de senaste etthundra åren, från ca 50 år till ca 80 år.

De senaste decennierna har vidare brottsofferperspektivet lyfts fram i straffrättsliga sammanhang. I äldre motiv för preskription saknas ofta brottsoffrets syn på brott och straff. I dagens debatt framhålls, när fråga är om mycket allvarliga brott, ofta vikten för brottsoffret av att gärningsmannen ställs till svars för sitt handlande även om lång tid har förflutit sedan brottet begicks. Detta gäller naturligtvis i hög grad även nära anhöriga – barn, makar/sammanboende, föräldrar och syskon – till brottsoffer som bragts om livet genom brutala gärningar.

Ett motiv till nuvarande preskriptionsregler utgörs, som jag nämmt, av rättssäkerhetsaspekter, dvs. ju längre tiden går desto svårare är det att skaffa fram hållbar bevisning för en händelse. Detta motiv måste dock sägas ha försvagats i takt med den kriminaltekniska utvecklingen. Framst gäller det naturligtvis framtagandet och utvecklandet av DNA-tekniken. DNA-tekniken har som Elina Pirjatanniemi redogjort för stora fördelar i den brottsbekämpande verksamheten. Tekniken har en förhållandevis hög tillförlitlighet, den är snabb och analyser utförda med tekniken är beständiga över mycket lång tid – de kan, med rätt förvaring, bevaras hur länge som helst. Jag håller helt med Elina Pirjatanniemi när hon framhållit att teknologins landvinningar är en förutsättning för att gamla brott överhuvudtaget ska kunna utredas.

Ett ytterligare motiv för preskriptionsreglerna är som framhållits skälighets-hänsyn. Ett straff många år efter brottet kan tyckas drabba en person, som i övrigt levtt skötsamt, oskäligt hårt. Detta skäl väger rimligtvis mindre tungt ju allvarligare brottet är. När det rör sig om så allvarliga brott som att uppsåtligen beröva en annan människa livet talar mycket för att den grova brottslingens intresse i detta hänseende får vika för skäl som talar för en lagföring. Det finns dessutom i de flesta länders rättssystem möjlighet att vid bestämningen av straff ta den typ av skälighetshänsyn som vi här talar om.

Vid en sammanvägning av det jag nu tagit upp menar jag att man kan konstatera att de motiv som bär upp preskriptionsinstitutet inte har samma tyngd idag som de hade när de kom till. Frågan om motiven ändå är så starka att de fortfarande motiverar preskription av sådan allvarlig brottslighet som innefattar uppsåtligt dödligt våld är ytterst en nationell rättspolitisk fråga. Själv tror jag att det kan bli rättspolitiskt svårt att inför allmänheten motivera skillnader i den nationella preskriptionslagstiftningen mellan å ena sidan folkrättsbrott och å andra sidan till exempel terroristbrott där många människor berövats livet eller för den delen mord. Mot den bakgrunden tror jag att utvecklingen går mot att Sverige kommer att följa i samma fotspår som redan trampats av många andra europeiska länder och avskaffa preskription för de allra allvarligaste brotten. Om det blir så skulle den slutsatsen kunna dras att det finns brott som är så allvarliga att de inte bara är oförlåtliga utan att de faktiskt också för med sig en evig skuld.

Noter:

- ¹ Ds 2007:1 *Preskription vid allvarliga brott*.
- ² Se vidare Strömberg, *Åtalspreskription*, 1956 och Wijkander, *Om preskription i brottmål*, 1878.
- ³ SOU 1923:9, *Förslag till Strafflag*, s. 432 f.
- ⁴ Justitiedepartementets promemoria 2006-01-04 i ärende Ju 2006/93/P samt SOU 2002:98, *Internationella brott och svensk jurisdiktion*.

Adress:

Svea hovrätt

Box 2290

SE-103 17 Stockholm